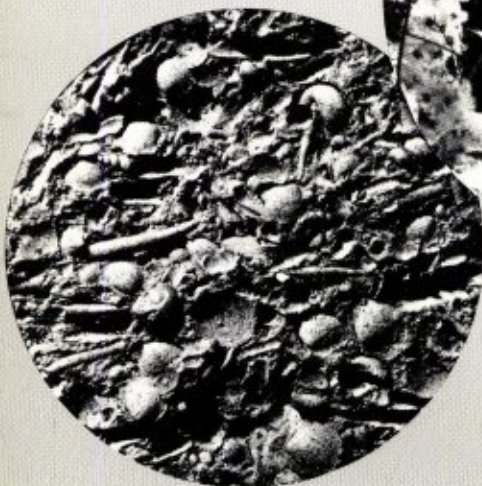

natuurhistorisch maandblad

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg

MAASTRICHT, oktober 1980

REDACTIERAAD: mevr. drs. F.N. Dingemans-Bakels;
drs. D. Th. de Graaf (eindredacteur a.i.); J.A.M. Heerkens Thijs-
sen; H.P.M. Hillegers; dr. A.J. Lever (a.i.); drs. A.W.F. Meijer;
W. Ogg.

Redactie-adres: Bosquetplein 7 6211 KJ Maastricht (tel.
043-13671).

ADMINISTRATIE: A.G.M. Koomen, administrateur.
Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, inlichtingen over
studiegroepen e.d., artikelen voor- en bestelling van Maandbla-
den en/of Publicaties zenden aan:
Administratie Nat. Hist. Genootschap Bosquetplein 7 6211 KJ
Maastricht. Tel. 043-13671; postgiro 1036366.

Afzonderlijke nummers voor leden f 1,75 voor niet-leden
f 2,50; dubbelnummers f 3,- resp. f 4,-. Auteursrechten voor-
houden.

Op aanvraag verkrijgbaar: Lijst van door het Genootschap uit-
gebrachte publicaties met prijsopgave.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Dr. P.J.v. Nieuwenhoven,
Trianonstraat 13, 6213 AB Maastricht. Tel. 043-18897

Secretaris: H.P.A.J. Gilissen.

Rector Thijssenstraat 9, 6237 NG Moortveld. Tel. 043-641179

Penningmeester: J.G.H. Schoenmaeckers,
Johan Frisostraat 4 6267 BC Cadier en Keer. Tel. 04407-1368.
Betalingen: postgiro 1036366 t.n.v. Nat. Hist. Genootschap,
Maastricht.

Lidmaatschap: f 30,- per jaar; jeugdleden t/m 17 jaar f 7,50;
voor Verenigingen e.d. f 90,-.
Het maandblad wordt aan alle leden gratis toegezonden.

Litho's en Druk:
Stereo+Grafia, Maastricht.

ARTIKELEN IN DIT MAANDBLAD

Voor getekende bijdragen zijn auteurs qua inhoud steeds verant-
woordelijk, m.u.v. redactionele commentaren of naschriften.

Bijdragen te richten aan: Redactie Natuurhistorisch Maandblad.
Tekst éézijdig getypt met ruime linkermarge en regelafstand
1½.

Latijnse namen van planten, dieren en fossielen (volgens thans
geldende nomenclatuurregels) cursiveren (aangeven met slangen-
lijn); namen van aangehaalde auteurs in kapitalen.

Afbeeldingen (alleen zwart-wit) worden bij voorkeur op kolom-
breedte afgedrukt, bij uitzondering op volle-pagina-breedte. Fo-
to's dienen contrastrijk te zijn; tekeningen waar nodig voorzien
van schaalindeling (i.v.m. evt. verkleining).

Alle bijdragen te voorzien van volledige lijst van aangehaalde
literatuur, in de juiste volgorde: AUTEUR, jaartal. Onverkorte
titel van het geschrift. Tijdschrift Jrg. Nr., bladz.

Een beknopte engelstalige samenvatting is wenselijk.

Voor verdere bijzonderheden raadplege men de redactie.

Overdrukken: als regel stellen wij 25 overdrukken kosteloos ter
beschikking van de auteur. Meerdere exemplaren volgens af-
spraak en tegen vergoeding.

INHOUD

	Pag.
- Van de redactie	185
- Verslagen van de maandelijkse bijeenkomsten te Maastricht	185
te Heerlen	185
- Boekbespreking	187
- Kleine kaardebol, <i>Dipsacus pilosus</i> L.,; Nieuwe vondsten en een oproep	188
- Nieuwe aanwinsten bibliotheek Natuurhistorisch Museum	191
- Aankondiging algemene ledenvergadering	193
- De zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap	194
- Uit de Flora van Limburg	195
- Gegevens over de verspreiding van Bufonidae en Ranidae in Noord- en Midden-Limburg	197
- Boekbespreking	200
- Oproep	200

VAN DE REDACTIE

Nu de heer L. Veugen de redactie heeft verlaten hebben zich binnen de redactie enkele verdere wijzigingen voorgedaan. Dr. A.J. Lever is door het Bestuur van het Genootschap benoemd als redacteur ad interim en zal op de Algemene Ledenvergadering door het Bestuur worden voorgedragen als lid van de redactie voor de periode 1981 - 1984. Drs. D. Th. de Graaf neemt voorlopig de eindredactie voor zijn rekening. In de loop van het komend jaar zal de redactie opnieuw bezien hoe de taken het beste verdeeld kunnen worden.

VERSLAGEN VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMSTEN

Te Maastricht 2 oktober 1980

De voorzitter, dr. P. van Nieuwenhoven, opende de bijeenkomst en liet vervolgens enkele merkwaardige vruchten en zaden zien die hij en zijn vrouw tijdens een reis door Afrika hadden verzameld.

Daarna kreeg de heer de Graaf het woord over het onderwerp van de avond: "planten en hun naam". Voor de pauze werd vooral ingegaan op de meer wetenschappelijke kant van de naamgeving in de botanie.

Het hoe en waarom van plantennamen kwam aan bod en werd o.a. geïllustreerd aan de hand van oude kruidboeken en flora's. De grote werken van Linnaeus (*Systema Natura*, *Genera Plantarum* en *Species Plantarum*) namen daarbij een belangrijke plaats in. Na de pauze stond een andere visie op planten en hun naam centraal: de etymologie of woordafleiding.

Een groot aantal planten passeerden de revue terwijl spreker inging op de betekenis van zowel wetenschappelijke als volksnaam hetgeen leidde tot enkele leuke discussies tussen de aanwezigen.

Rond half elf kon de voorzitter de goed bezochte bijeenkomst sluiten.

Te Heerlen 8 september 1980

Nadat de voorzitter de aanwezigen welkom had geheten, vertelde hij enige bijzonderheden over een door mevr. Adams meegebracht levermos. Het betrof hier het Steenlevermos (*Marchantia polymorpha*), dat algemeen voorkomt op langere tijd vochtige plaatsen.

Daarna wees hij nog eens op het periodiek "Uitgave tot behoud van de Schinveldse Bossen en Brunsummer Heide", dat door de studiegroep Schinveldse Bossen en Brunsummer Heide wordt uitgegeven en waarvan zojuist het vierde nummer is verschenen (Redactieadres: Brunsummerstraat 39a, 6451 CP Schinveld).

Aansluitend daarop kreeg de heer Spreuwenberg het woord om te spreken over de "vogeltrek".

De belangstelling van de mens in de vogeltrek is al eeuwenoud, zij het, dat deze belangstelling bij onze verre voorouders voornamelijk was gericht op het vullen van de maag. Afbeeldingen in Egyptische graven van ca. 1250 v. Chr. laten dat zien. De eerste die de vogeltrek wat wetenschappelijker bekeek dan zijn voorgangers dat hadden gedaan, was Fridrich II, keizer van het Heilige Roomse Duitse Rijk, die rond 1250 na Chr. de vogeltrek bestudeerde en de term "vogeltrek" uitvond en daarmee te kennen gaf, dat hij inzicht had in hetgeen zich twee keer per jaar in de vele vogellevens afspeelt. Om aan te geven, dat het uitvoeren van trekbewegingen geen monopolie is van vogels, gaf de spreker enkele voorbeelden van dit gedrag bij zoogdieren (Kariboe, Gnoe), vissen (Paling, Zalm), insecten (Monarchvlinder) en reptielen (Soepschilpad).

Onder vogeltrek verstaat men het wegtrekken van bepaalde vogelsoorten uit hun broedgebied naar hun winterkwartier en het terugtrekken uit het winterkwartier naar het broedgebied. De vogeltrek is een duidelijk gericht en periodiek verschijnsel (van Oordt 1960).

Het ontstaan van de trek hangt waarschijnlijk samen met de IJstijden, gedurende welke de noordelijke broedvogels uit hun broedgebied werden verdreven

door de zuidwaarts schuivende ijskap, maar steeds het tijdens warmere perioden terugwijkende ijs naar het Noorden volgden. De trek manifesteert zich in het Noordelijk halfrond, waar de landmassa's zich verder naar het Noorden uitstrekken dan op het Zuidelijk halfrond naar het Zuiden, het sterkst, omdat de vogels de barre winters in het hoge Noorden niet kunnen overleven. Voor enkele in Afrika levende soorten hangt de trek samen met de door de jaarlijkse droogteperioden veroorzaakte voedseltekorten.

Hoewel de trek zich voornamelijk afspeelt in het voor- en najaar, blijkt uit nauwkeurige waarnemingen, dat de trek praktisch gedurende het hele jaar plaats vindt en steeds, althans in West Europa, van NO naar ZW.

Het trekonderzoek kreeg een grote impuls door het op grote schaal door de Deen Mortensen ingevoerde ringonderzoek. Oude en jonge vogels worden voorzien van een aluminium ring met adres en nummer. Uit de vele terugmeldingen (In Nederland werden tussen 1911 en 1975 ca. 3 miljoen vogels geringd) bleek, dat de oude indeling: trekvogel, standvogel en zwerfvogel, niet kon worden gehandhaafd. Het aantal echte trekvogelsoorten is vrij beperkt, terwijl zwerfvogels in feite trekvogels over korte afstand zijn. De meeste vogelsoorten vormen overgangen tussen trek- en standvogel. De vraag of de vogel langs smalle trekbanen of over een breed front trekken werd voornamelijk beantwoord door Geyer von Schwebenbourg, die vaststelde dat de trek in Europa en Azië in een breed front verloopt, dat slechts enkele soorten (Ooievaar en Kraanvogel) trekken volgens bepaalde trekbanen, maar dat vogels, die door hun voedsel sterk zijn gebonden aan zeeën en rivieren, hier natuurlijk langs trekken. Omdat veel vogels als ze laag vliegen (bv. bij tegenwind) een hekel hebben aan het oversteken van grote watervlakten, worden ze door Noord-Zuid lopende kusten gestuit. De vogels volgen dan liever de kust (Nederlandse Noordzeekust) dan de zee over te steken. Een dergelijke kust is dan een geleidingsbaan.

Sommige vogels leggen al trekkend grote afstanden af. Het bekendste voorbeeld is de Noordse Stern (*Sterna paradisaea*), die van noordelijk Europa en Canada naar de Zuidpool trekt, deze omcirkelt en dan in het voorjaar weer naar zijn broedgebied vliegt.

De hoogte waarop de vogels trekken is, sinds de Zwitser Sutter de vogeltrek met volgradar bestudeerde, goed bekend. In Zwitserland vliegt 10% van de nachtrekkers hoger dan 2000 m (maximaal vastgestelde hoogte 4500 m), de volgende 40% vliegt tussen 2000 en 700 m en de resterende 50% lager dan 700 m. Overdag ligt de bovengrens ongeveer even hoog als die nacht, de 50%-grens ligt echter lager, nl. op ca. 400 m. Hebben de vogels de wind in de rug, dan zoeken de trekvogels die hoogte op, waar de windsnelheid ca. 30 km/h bedraagt.

Zoals eerder aangestipt, trekken sommige soorten overdag, andere 's nachts en slechts enkele zowel overdag als 's nachts (insectenetende zangvogels, steltlopers en eenden), hetgeen voor deze vogels als dagdieren een enorme aanpassing moet betekenen. Voordelen van het 's nachts trekken zijn: geen last van roofvogels, die alleen overdag trekken; de mogelijkheid om, in een periode waarin ze toch niet kunnen eten, grote afstanden, ook over water, af te leggen, omdat ze 's morgens bij aankomst meteen kunnen fourageren. In het algemeen leggen nachtrekkers dan ook grotere afstanden in één keer af dan dagtrekkers.

Op de vraag waarom een vogel op een gegeven ogenblik uit zijn broedgebied wegtrekt is geen eenduidig antwoord mogelijk. De trekdrang ontstaat bij verschillende soorten op verschillende manieren. Vastgesteld is, dat klimatologische omstandigheden en voedseltekorten alleen maar een remmende of versterkende werking hebben op een reeds bestaande trekdrang, maar deze niet veroorzaken. Bij enkele soorten is aangetoond, dat de trekdrang ontstaat als gevolg van het korter wordende daglicht. Bij andere is echter een inwendige jaarklok vastgesteld, die de trekdrang, onafhankelijk van omge-

vingsinvloeden, steeds weer op het juiste ogenblik doet ontstaan (Tijftaf, *Phylloscopus collybita*).

Een intrigerende vraag is natuurlijk: "Hoe vindt de vogel zijn weg?"

Proeven van Rüppel, Drost en Perdeck, die vogels vingden bij het nest of tijdens de trek en deze dan verplaatsten naar oorden, waar deze vogels met grote zekerheid nog nooit waren geweest, gaven interessante resultaten te zien.

Kort samengevat komen deze hier op neer:

- Een groot deel van de verplaatste broedvogels wist zijn nest terug te vinden. Men neemt aan, dat de vogels gevoel hebben voor de richting waarin een bepaalde plaats ligt. Wij noemen dit de "plaatszin".
- Tijdens de trek gevangen en daarna verplaatste oude vogels, die dus al een keer hadden overwinterd, wisten dit winterkwartier terug te vinden, daarbij o.a. geholpen door hun plaatszin.
- Tijdens de trek gevangen en daarna verplaatste eerstejaars vogels zetten hun trektocht in ZW-richting voort, tot hun trekdrang verdween.

Een tweede doorbraak in het trekonderzoek werd bereikt door Kramer, die in 1950 aantoonde, dat de trekronst van opgekooide vogels zelfs in een kooi gericht is en globaal overeenkomst met de trekrichting van die soort. Kramer toonde aan, dat de Spreeuw (*Sturnus vulgaris*) zich oriënteert met behulp van de zon en dat de vogel een zin heeft voor de tijd, een inwendige klok dus, die hem in staat stelt op koers te blijven, door de veranderende zonnestand in te calculeren. Sauer, die proeven deed met nachttrekkers, toonde aan, dat o.a. Grasmussen (*Sylvia communis*) zich oriënteren met behulp van de heldere sterren van de centrale hemel.

Samenvattend kan worden gesteld, dat trekvogels beschikken over een

- plaatszin, die hen in staat stelt de geografische ligging van een bepaalde plaats te bepalen,
- een tot dusver onbekend vermogen om de positie van de plaats waar zij zich bevindt, vast te stellen,

– zonnekompas, met behulp waarvan de vogels hun plaats van bestemming kunnen bereiken.

Spreeker eindigde met de conclusie, dat er met betrekking tot de vogeltrek nog vele onopgehelderde vragen zijn, waar het antwoord nog wel vele jaren op zich zal laten wachten.

Voorzitter Van Geel dankte daarna de heer Spreuwenberg voor diens interessante voordracht.

Summary

At monthly meeting mr. P. Spreuwenberg discussed some aspects of bird migration.

BOEKBESPREKING

SCHINVELDSE BOSSEN & BRUNSSUMMERHEIDE

1e jaargang no. 4, zomer 1980

Zoals wellicht bekend is geeft de Studiegroep Schinveldse Bossen & Brunsummerheide een gelijknamig periodiek uit dat 4 x per jaar verschijnt. Recent is verschenen nummer 4 van de eerste jaargang.

In dit nummer zijn weer een groot aantal wetenswaardigheden te lezen die direkt of indirekt met het gebied te maken hebben. Naast deel 2 van een driedelig artikel over de Bosmier en twee artikelen met schitterende tekeningen van I. Spica over de kleindoden van het heideleven zijn o.a. artikelen te vinden over het wapen van Schinveld, enkele legenden over kapel Leenhof te Schaesberg en een artikel over het wonderbaarlijke leven op het zand. In twee aparte artikeltjes worden een aantal wetenswaardigheden over het St. Janskruid en het Hondsdraf vermeld.

Een abonnement op deze uitgaven kost f 10,- per jaar, over te maken op nr. 14.67.13.974 van de Rabobank te Schinveld of op postgirorekening 2916837, beide t.n.v. penningmeester Werkgroep Behoud Schinveldse Bossen en Brunsummerheide. Het redaktieadres is Brunsummerstraat 39A, 6451 CP Schinveld. Aanbevolen.

Douwe Th. de Graaf.

KLEINE KAARDEBOL, *DIPSACUS PILOSUS* L.; NIEUWE VONDSTEN EN EEN OPROEP

door

D. TH. DE GRAAF & W. VAN DER COELEN*

De Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus* L.; Fig. 1) komt voor in West- en Centraal-Europa (CANNON, 1976) en bereikt haar noordgrens in Zuid-Denemarken en het uiterste zuiden van Zweden (HULTÉN, 1950). In Nederland is zij alleen nog uit zuidelijk Limburg bekend. De 5 vindplaatsen uit het midden van Nederland dateren alle uit de vorige eeuw (VAN DER HAM, 1980). Fig. 2 geeft de verspreiding weer van de Kleine kaardebol in Nederland, België en Luxemburg. Veruit de meeste vindplaatsen

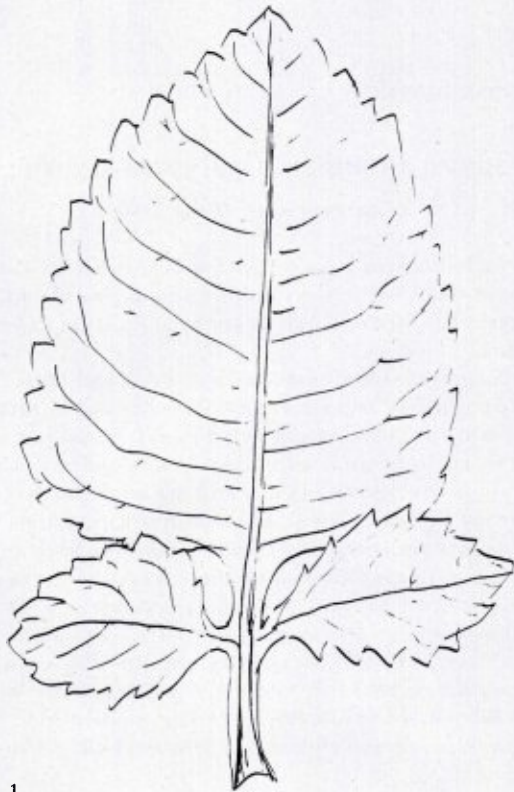

Fig. 1
Stengelblad van de Kleine kaardebol. Tekening A. de Wever.

liggen in het plantengeografische Mosan-district (cf. DE LANGHE et al, 1978) en in het Krijtdistrict (cf. VAN SOEST, 1977). Beide districten hebben gemeen dat er plaatselijk over grote oppervlakten kalkhoudende gronden voorkomen. Hoewel de noordelijke begrenzing van het Mosan-district het Krijt-district slechts voor een klein deel overlapt, sluiten beiden districten toch min of meer op elkaar aan. Dit geldt zeker voor wat de verspreiding van de Kleine kaardebol betreft maar gaat ook op voor tal van andere soorten, bijv. Driedistel (*Carlina vulgaris*), Duifkruid (*Scabiosa columbaria*), Trosgamander (*Teucrium botrys*), Maretak (*Viscum album*; zie DE GRAAF, 1980-a) en verscheidene orchideeënsoorten. Het is dan ook waarschijnlijk dat de Kleine kaardebol via deze op elkaar aansluitende plantengeografische districten haar natuurlijke areaalgrens naar het noorden volgt. De vestiging in Nederland zou echter van vrij recente datum kunnen zijn, zoals ook DE WEVER (1919, z.j.) veronderstelde.

Voor de floristen uit de vorige eeuw was de Kleine kaardebol zeker geen algemene verschijning. FRANQUINET (1838, no 630 a) geeft als enige vindplaats op "à ruisseaux pres de bois de Berg" terwijl DUMOLIN (1868, p. 54) "hamaux de Limmel" noemt Bosquet heeft blijkens aantekeningen van DE WEVER (z.j.) materiaal verzameld in 1882 met de toevoeging "zeldzame plant" en op het Rijksherbarium is materiaal aanwezig dat in 1861 tijdens een excursie van de Nederlandse Botanische Vereniging bij Valkenburg verzameld is (meded. R.W.J.M. van der Ham). Ook uit naburig België (o.a. Caestert) is *Dipsacus pilosus* uit de eerste helft van de vorige eeuw al bekend (BORY DE ST. VINCENT, 1821; LEJEUNE & COURTOIS, 1836) terwijl FÖRSTER (1878) de soort noemt voor de omgeving van Aken.

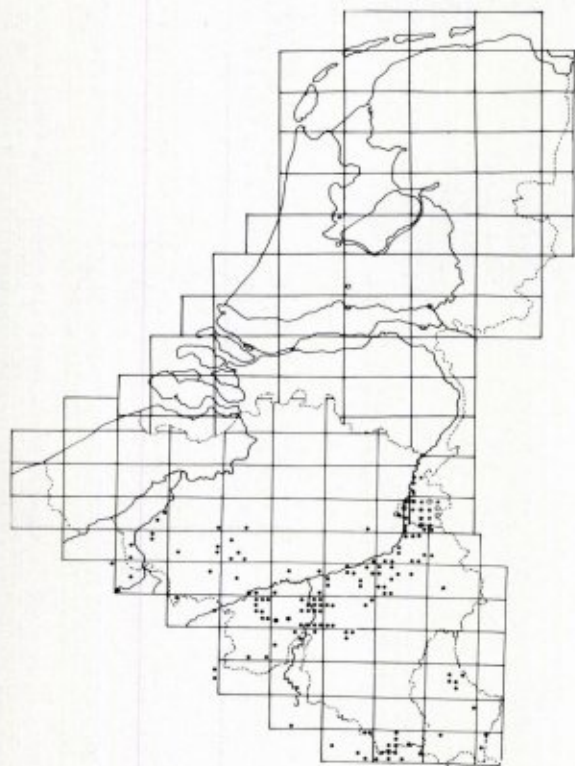

Fig. 2:
Verspreiding van de Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus* L.) in Nederland, België en Luxemburg. De Nederlandse vindplaatsen zijn ontleend aan VAN DER HAM, (1980) aangevuld met 6 nieuwe waarnemingen (o = vindplaats alleen vòòr 1950; * = vindplaats sinds 1950); de overige vindplaatsen zijn ontleend aan VAN ROMPAEY & DELVOSALLE, 1979).

Opvallend zijn echter enkele waarnemingen uit Midden Nederland (zie Fig. 2 en VAN DER HAM, 1980). Vrijwel al deze vindplaatsen - de eerste dateert uit 1683, de laatste uit 1834 - berusten op één of enkele waarnemingen. De vermelding door DODONAEUS (1584): "wordt ook gevonden sonderlingen hier in Neder-Duitschlant op vochte ende waterachtige plaatsen neffens de rivieren, waterachtige grachten beeckens ende vochte cuylen" is te vaag om hieruit af te leiden dat de Kleine kaardebol in de zestiende eeuw al in Nederland voorkwam. De omschrijving "Nederduitschlant" kan immers ook al-

leen betrekking hebben op het hedendaagse Belgisch grondgebied (zie WEEDA, 1980).

Al met al blijkt dat de inmiddels verdwenen vindplaatsen in Midden Nederland duidelijk buiten het hoofdareaal van de soort liggen (zie fig. 2). Hoewel bij ons de indruk gewekt wordt dat zij als adventief te beschouwen zijn mag ook de mogelijkheid niet worden uitgesloten dat het hier voorposten betreft van een zich uitbreidende soort. Dat zij zich hier niet heeft kunnen handhaven zou kunnen samenhangen met het feit dat een soort aan de rand van haar verspreidingsgebied of op voorposten buiten het hoofdareaal veel kwetsbaarder is dan in het centrum van haar verspreidingsgebied. Deze overwegingen moeten in acht worden genomen wanneer VAN DER HAM (1980) schrijft dat de Kleine kaardebol op niet verklaarde wijze is achteruit gegaan. Het hiervoor gestelde zou al een deel van de gesuggereerde achteruitgang kunnen verklaren. Daarbij komt dat de achteruitgang in Zuid-Limburg minder drastisch is dan in de Atlas van de Nederlandse Flora wordt verondersteld. In het Natuurhistorisch Maandblad zijn al enkele aanvullingen op het verspreidingskaartje van de Kleine kaardebol vermeld (DE GRAAF, 1980-b) en sindsdien zijn nog enkele waarnemingen gedaan die bij ons de vraag doen rijzen of de Kleine kaardebol wel zeldzamer is geworden; het lijkt zelfs niet onwaarschijnlijk dat de soort zich integendeel juist uitbreidt. Het ons nu bekende verspreidingsbeeld is weergegeven in Fig. 3. Naast de in het Natuurhistorisch Maandblad al eerder vermelde vondsten (in de uurhokken 61-18 en 62-11) zijn nog opgenomen een vindplaats door P. Thomas uit het Bovenste bos (hok 62-43; mond. med. R.W.J.M. van der Ham), één uit de omgeving van Slenaken (hok 62-42; excursie Plantenstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap), één uit de gemeente Guttecoven (hok 60-32; mond. med. W. de Veen) en een vindplaats door P. Thomas te Stein (hok 60-41; mond. med. R.W.J.M. van der Ham). Deze laatste vindplaats werd overigens ook al door DE WEVER (z.j.) genoemd maar is niet in de Atlas van de Nederlandse Flora opgeno-

men omdat de bewerker slechts de door DE WEVER (1919) gepubliceerde gegevens ter beschikking stonden.

Kwam de Kleine kaardebol vòòr 1950 in zuidelijk Limburg dan ook in 17 in plaats van 16 uurhokken (VAN DER HAM, 1980) voor, sinds 1950 is zij daar nu bekend uit 15 uurhokken. Wij vermoeden dat zij op nog meer plaatsen voorkomt. Zo is zij de laatste jaren op steeds meer plaatsen langs de Geul waargenomen en is zij deze zomer ook al bij de monding van de Geul in de Maas aangetroffen.

De Kleine kaardebol groeit vooral op vochtige terreinen waar op de een of ander wijze voedselaanvoer plaatsvindt, bijv. door versnelde minerale omzetting in kapvlaktes (zoals de Schaelsberg) of door nu en dan buiten de oevers tredende riviertjes (zoals op diverse plaatsen langs de Geul het geval is; zie ook WESTHOFF et al, 1973; WESTHOFF & DEN HELD, 1969). Dat de soort zich op geschikte terreinen snel kan vestigen blijkt bijv. uit het voorkomen langs de zuidelijke Geul-tak bij Meerssen die halverwege de zeventiger jaren is aangelegd en waar voordien slechts weiland was.

Wij hopen dat er de komende jaren extra wordt gelet op deze soort zodat we haar verspreidingsgebied precies leren kennen.

Dank

Veel dank zijn we verschuldigd aan R.W.J.M. van der Ham die enkele aanvullende gegevens verstrekte en het manuscript kritisch doornam.

Literatuur

- CANNON, J.F.M., 1976. *Dipsacus*. In: T.G. TUTIN, V.H. HEYWOOD, N.A. BURGESS, D.H. VALENTINE, S.M. WALTERS & D.H. WEBB, *Flora Europaea* 4, p. 58 - 59. Cambridge.
- DODONAEUS, R., 1554. *Cruydeboeck*. Antwerpen.
- DUMOULIN, L.J.G., 1868. *Guide du Botaniste dans les environs de Maastricht*. Maastricht.
- FÖRSTER, 1878. *Flora Excursioria des Regierungsbezirkes Aachen*. Aken. (Dit werk is door ons niet ingezien maar wordt door DE WEVER (z.j.) in dit verband geciteerd).
- FRANQUINET, J.L. 1838. *Flore des environs de Maastricht*. Manuscript Natuurhistorisch Museum Maastricht.

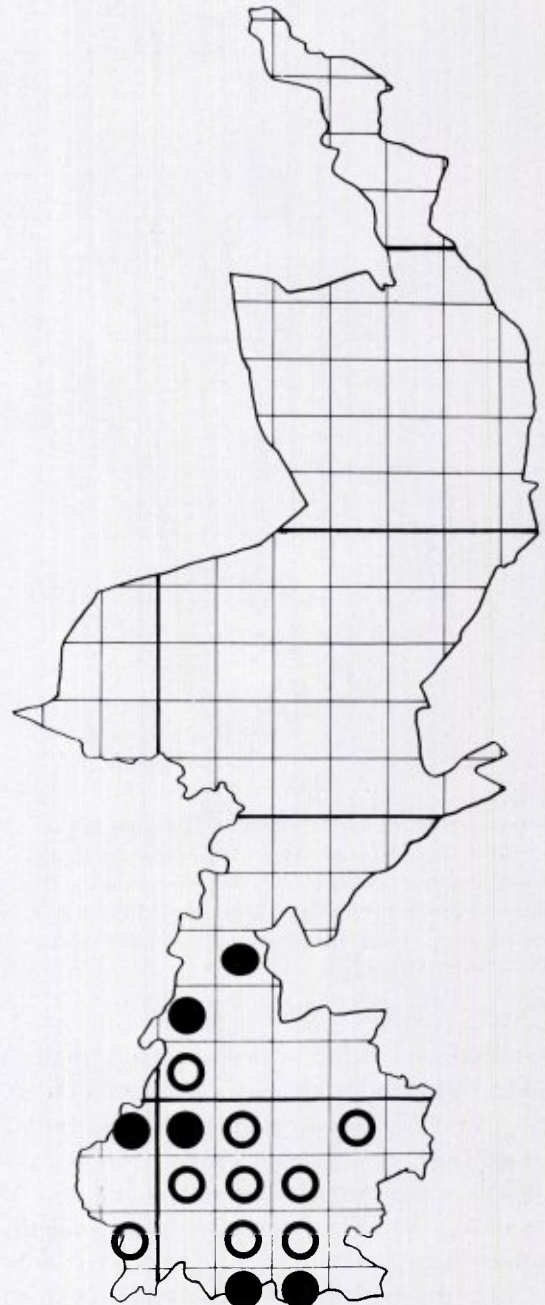

Fig. 3:

Verspreiding van de Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus* L.) in Limburg geprojecteerd in het uurhok-raster; o = vindplaatsen naar VAN DER HAM (1980), • = aanvullingen.

GRAAF, D. TH. DE, 1980-a. *Viscum album* L. Resultaten van de inventarisatie 1978-1979. Natuurhistorisch Maandblad, in voorbereiding.

GRAAF, D. TH. DE, 1980-b. Uit de Flora van Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 69 (5): 91-92.

HAM, R.W.J.M. VANDER, 1980. *Dipsacus pilosus* L. In: J. MENNEMA, A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse Flora 1, p. 98. Amsterdam.

HULTÉN, E., 1950. Atlas of the distribution of vascular plants in N.W. Europe, p. 425. Stockholm.

LANGHE, J.E. DE, L. DELVOSALLE, J. DUVIGNAUD, J. LAMBINON & C. VANDEN BERGHEN, 1978. Nouvelle Flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des régions voisines, 2e édition. Meise.

LEJEUNE, A.L.S., R. COURTOIS, 1836. Compendium Florae Belgicae III. Verviers.

ROMPAEY, E. VAN & L. DELVOSALLE, 1979. Atlas de la Flore Belge et Luxembourgeoise, no. 955. Meise.

SOEST, J.L. VAN, 1977. Plantengeografische districten van Nederland. In: HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, Flora van Nederland, 19e druk, p. 8 - 10. Groningen.

WEEDA, E.J., 1980. Over de betrouwbaarheid van de literatuurgegevens betreffende de Nederlandse flora ($\pm 1550 - \pm 1850$). In: J. MENNEMA, A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse Flora 1, p. 26 - 29. Amsterdam.

WESTHOFF, V. & A.J. DEN HELD, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.

WESTHOFF, V., P. BAKKER, C.G. VAN LEEUWEN, E.E. VAN DER VOO & I.S. ZONNEVELD, 1973. Wilde planten 3, p. 301, Amsterdam.

WEVER, A. DE, 1919. Lijst van wildgroeïende en eenige gekweekte planten in Zuid-Limburg. Jaarboek 1919 Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, p. 28.

WEVER, A. DE, z.j. *Dipsacus*. Manuscript Natuurhistorisch Museum Maastricht.

Summary

Older and recent localities of *Dipsacus pilosus* L. in the Netherlands are discussed and some new recent finds are mentioned. It is supposed that *D. pilosus* is expanding its area in South and Central Limburg.

NIEUWE AANWINSTEN BIBLIOTHEEK NATUURHISTORISCH MUSEUM

Atlas van de Nederlandse broedvogels; samengest. door R.M. Teixeira. 's-Gravenland, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 1979. 431 blz., afbn., krtn., lit. opg., regs. Uitgeg. in samenw. met Stichting Ornithologisch Veldonderzoek in Nederland.

Atlas van de Nederlandse flora. Dl. 1. Uitgestorven en zeer zeldzame planten; onder red. van J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood en C.L. Plate; met medew. van F. Adema (et al). Amsterdam, Kosmos, 1980. 226 blz., krtn., lit. opg., reg.

Beiderbeck, Rolf, und Ingo Koevoet. Pflanzengallen am Wegesrand; Entstehung und Bestimmung. Stuttgart, Franckh'sche Verlagshandlung, 1979. 127 blz., afbn., reg. Kosmos Gesellschaft der Naturfreunde. (Erlebte Biologie).

Biology of the reptilia. Vol 1-4. Morphology A-D; ed. by Carl Gans. London etc., Academic Press, 1969-1973.

Boom, B.K. Nederlandse dendrologie; geïllustreerde handleiding bij het bepalen van de in Nederland voorkomende soorten, variëteiten, en cultivars der gekweekte houtige gewassen; met medew. van H.J. van Laar; 11e herz. dr. Wageningen, Veenman en Zonen, 1980. 454 blz., afbn., reg., tabn. (Flora der cultuurgewassen van Nederland, dl. 1).

Ellenberg, Heinz. Zeigerwerte der Gefäßpflanzen Mitteleuropas; mit einem Beitrag von G. Spatz, L. Pletz und A. Mangstl; 2. verb. und erw. Aufl. Göttingen, Goltze, 1979. 122 blz., fign., reg. (Scripta Geobotanica, vol. 9).

Ganzevles, Wim. Vogels in Eijsden. Beek, Econoom B.V., 1980. 24 blz., afbn., tabn. Uitgave ter gelegenheid van de eerste milieudag in Eijsden, 15 maart 1980.

Gool, H.J. van. Bijenhouden met succes; 5e gew. dr. Culemborg etc., Stam/Robijns, 1975. X, 253 blz., afbn., reg.

Hage, Jaap. Shell journal van Nederlandse bomen. Rotterdam, Shell Nederland B.V., 1979. 121 blz., afbn.

Hegi, Gustav. Illustrierte Flora von Mitteleuropa; hrsg. von Hans J. Conert (et al). Berlin etc., Parey, 1964- . Bd. 1-

Bd. II Angiospermae. Monocotyledons 2. Tl. 1. Cyperaceae (Sauergräser, Riedgräser), Typhaceae (Rohrkolben), Araceae (Arongewächse), Lemnaceae (Wasserlinsen), Juncaceae (Binsengewächse); 3. neubearb. Aufl.; hrsg. von W. Schultze-Motel (et al) 1967- . Lief. 1-

Bd. VI. Angiospermae. Dicotyledones 4. Tl. 3. Compositae 1 (Korbblüter): Allgemeiner Teil, Eupatorium-Achillea; 2. neubearb. Aufl.; hrsg. und bearb. von G. Wagenitz. 1964-1979. XLIV, 366 blz., afbn., lit. opg., regs.

* D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Museum Maastricht.
W. van der Coelen, Mockeborg 44, Maastricht.

- Huygen, Wil.** Op reeën uit; tekeningen Rien Poortvliet. Z. pl., ca 1980. 53 blz., afbn. Uitgave van de vereniging "Het Reewild" in samenw. met de Directie Faunabeheer.
- In de schaduw van het Aambos; red. en samenst. D.D. Tasma. Heerlen, Stichting De Natuurgids, 1980. 110 blz., afbn.
- Jacobs, George,** en Jos Schreurs. Gradientenonderzoek in het Rijckholterbos. Nijmegen, 1978. 40 blz. + 40 blz. fign. en tabn.; lit. opg. Katholieke Universiteit Nijmegen, Botanisch Laboratorium, afd. Geobotanie.
- Kam, Jan van de.** Shell journaal van het waterlandschap. Rotterdam, Shell Nederland B.V., 1977. 123 blz., afbn.
- Kiffmann, Rudolf.** Alpen-Pflanzen-Flora; illustriertes Bestimmungsbuch für die Pflanzen der Alpen und höheren Mittelgebirge oberhalb der Hochwaldgrenze. Teil A. Echte Gräser (Gramineae). Freising, Weihenstephan, 1978. 72 blz., afbn., reg.
- Kleijn, H.** Planten en hun naam; een botanisch lexicon voor de Lage Landen; met een inl. van F.I. Brouwer; 2e dr. Amsterdam, Meulenhoff, 1979. 320 blz., afbn., lit. opg., reg.
- Kwinkelenberg, Ton.** Langs 's Heren wegen; over wilde planten van hagen en ruigten, van berm en slootkant, van akkers en weiden. Utrecht etc., Spectrum, 1979. 160 blz., afbn., lit. opg., reg.
- Lehmann, Ulrich.** Ammoniten; Ihr Leben und ihre Umwelt. Stuttgart, Enke, 1976. VIII, 171 blz., afbn., lit. opg., reg., tabn. (Uitsl.: Stammbau der Cephalopoden).
- Locket, G.H.,** and A.F. Millidge. British spiders. London, (1951) 1975. Vol. 1. IX, 310 blz., afbn., lit. opg., reg. Vol. 2. VII, 449 blz., afbn., lit. opg., reg. (2 vols in één bd).
- Mayr, Ernst.** Artbegriff und Evolution; aus dem Engl. übertr. von G. Heberer. Hamburg etc., Parey, 1967. 617 blz., fign., reg. Lit. opg.: blz. 527-579.
- Meijden, R. van der,** en A.M. Brand. Grassentabel; determinatiesleutel voor de Nederlandse grassoorten naar kenmerken van de jonge vegetatieve spruit, aangevuld met taxonomische notities over de *Festuca ovina*-, de *Festuca rubra*- en de *Koeleria macrantha*-groep; met medew. van E. 't Hart; 2e ed. Leiden, Rijksherbarium, 1980. 35 blz., afbn., lit. opg., regs.
- Moerman, P.** Op het spoor van de Neanderthal-mens; met een voorw. van G.N. van Vark. Baarn, De Boekerij, 1977. 347 blz., afbn., lit. opg., reg.
- Nouvelle flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des régions voisines (Ptéridophytes et Spermatophytes);** 2e éd; par J.-E. de Langhe (et al.); avec la collab. de P. Aquier (et al). Meise, 1978. CV, 899 blz., afbn., regs. Jardin Botanique National de Belgique.
- Oudshoorn, Wim.** Kijk op bijen. Ede, Zomer & Keuning, 1980. 100 blz. afbn., lit. opg., reg.
- Roelofs, Marcel.** Een vergelijkende fossielanalytisch onderzoek naar de "Meerssener Kalksteenformatie" in Zuid-Limburg en een literatuurstudie naar de manifestatie van de Serpulidae in de kalksteen van Maastricht. Nijmegen, 1980. 69 blz., afbn., fign. lit. opg., tabn. Katholieke Universiteit Nijmegen, Afd. Biogeologie, sectie Biologie. (Doctoraalscriptie).
- Seidel, D.** Bedreigde planten; vert. en bew. door M.A. IJsseling. Zutphen, Thieme, 1979. 142 blz., afbn. reg. (Thieme's kleine natuurgidsen in kleuren). Oorspr. titel: Heimische Pflanzen 2.
- Sluipwespen in relatie tot hun gastheren; onder red. van H. Klomp en J.T. Wiebes. Wageningen, Centrum voor Landbouwpubl. en Landbouwdoc., 1979. 198 blz., afbn., fign. lit. opg., reg., tabn. (Voordrachten symposium 'Parasitaire Hymenoptera in relatie tot hun gastheren', Wageningen, 15-16 dec. 1977).
- Starck, D.** Vergleichende Anatomie der Wirbeltiere auf evolutionsbiologischer Grundlage. Bd. 1. Theoretische Grundlagen. Stammesgeschichte und Systematik unter Berücksichtigung der niederen Chordata. Berlin etc., Springer, 1978. XIV, 274 blz., afbn., fign., lit. opg., reg.
- Taapken, Jaap.** Elseviers vogel vademecum met meer dan 170 afbeeldingen. Amsterdam etc., Elsevier, 1979. 196 blz., afbn., lit. opg.
- Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora;** hrsg. von Hermann Meusel; unter Mitarb. von E. Jäger, S. Rauschert und E. Weinert. Jena, Fischer, 1965-1978. Text. Bd. 1. 583 blz., krtn., lit. opg. Bd. 2. XI, 418 blz., krtn. Karten. Bd. 1-2. doorl. gepag., 421 blz.
- Verslag van het Bodemkundig Veldpraktikum 't Rooth, Zuid-Limburg 1979; red. R.H. de Bock. Wageningen, 1980. VII, 50 blz., fign., krtn., lit. opg., tabn. Bijlage: kaartenmap, 4 krtn. Landbouwhogeschool Wageningen, Vakgroep Bodemkunde en Geologie.
- Verslag van het Kalkgrasland-project in 1979. Utrecht, 1980. 22 blz., fign., lit. opg. Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Vegetatiekunde en Botanische Oecologie en de Vakgroep Algemene Plantkunde (projectgroep Oecofysiologie).
- Weiden en akkers;** een biotoopgids met 120 dieren en planten in kleuren; door D. Aichele (et al.); vert. door W.J. Kabos. Zutphen, Thieme, z.j. (Thieme's zakboeken voor natuurvrienden). Oorspr. titel: Wiesen, Weiden. Ackerland.
- Ziegler, Bernhard.** Allgemeine Paläontologie; 2. Aufl. Stuttgart, Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, 1975. VII, 248 blz. fign., lit. opg., reg., tabn. (Einführung in die Paläobiologie, Tl. 1).

ANKONDIGING ALGEMENE LEDENVERGADERING

De Algemene Ledenvergadering van het Natuurhistorisch Genootschap zal gehouden worden op 27 november 1980 in het Oranjehotel te Sittard, Rijksweg Z 23, (vanaf het station langs de schouwburg ± 5 minuten lopen) te beginnen om 19.30 uur.

Deze bijeenkomst zal juist hier gehouden worden vanwege het feit, dat het op de dag af 70 jaar geleden is, dat in ditzelfde hotel ons Genootschap werd opgericht.

Deze Algemene Ledenvergadering is tevens bedoeld om enkele wijzigingen in de Statuten aan te brengen. Het betreffende bestuursvoorstel is in dit nummer opgenomen.

AGENDA

1. Opening door de voorzitter.
2. Jaarverslagen van de secretaris, penningmeester en hoofdredacteur. (zie volgend Maandblad)
3. Wijzigingen in de Statuten.
4. Bestuursmutaties.
  - a. Aan de beurt van aftreden zijn de heren Hensels en Van der Horst. Beiden stellen zich herkiesbaar en worden door het Bestuur voorgedragen.
  - b. De heer Schoenmaeckers treedt af als bestuurslid en als penningmeester wegens drukke werkzaamheden. Het Bestuur draagt voor als nieuw bestuurslid de heer W. Gilissen. Bij verkiezing zal deze het penningmeesterschap op zich nemen.
  - c. De voorzitter treedt statutair af en trekt zich tevens terug als bestuurslid. Het Bestuur draagt het bestuurslid C. Jansen voor als nieuwe voorzitter. Volgens artikel 13 en 14 van de Statuten kunnen ook de leden kandidaten voordragen. Een dergelijke voordracht moet schriftelijk gebeuren en ondertekend zijn door tenminste 10 leden.
5. Mutaties in de redactie van de publicaties van het Genootschap. De heer Veugen treedt af wegens vertrek naar het buitenland. Het Bestuur stelt voor om de heer A.J. Lever als nieuw lid van de redactie te benoemen. Volgens rooster zijn verder aan de beurt van aftreden Mevr. Minis en de heren Willemse, Ogg en Montagne.
6. Rondvraag.
7. Pauze.
8. Na de pauze zal onze scheidende voorzitter Dr. P.J. van Nieuwenhoven een lezing houden genaamd: Bloemenfeest op Kreta.

VOORSTEL van het Bestuur in zake aan te brengen wijzigingen in de Statuten tijdens de Algemene Ledenvergadering van 27 november 1980.

Hierbij wordt uitgegaan van de bestaande Statuten zoals die zijn opgenomen in het juni/juli-nummer van 1979 (68e jrg., no. 6/7 pag. 94, 95 en 96).

Artikel 1 lid 2:

Achter '26 november 1977' toe te voegen: 'Met ingang van 1980 is zij aangegaan voor onbepaalde tijd'

Artikel 2:

'g' wordt 'f' en 'f' wordt 'g';
toegevoegd wordt: 'h: Bezwaar- en beroepschriften in te dienen bij bevoegde instanties indien natuur- en landschapswaarden bedreigd worden.'

Artikel 9 wordt:

'Behalve natuurlijke personen kunnen verenigingen en instellingen, die rechtspersoonlijkheid bezitten, alsmede vennootschappen als gewone leden of begunstigers optreden. Hun besturen wijzen schriftelijk voor een bepaalde tijd een gemachtigde en een plaatsvervangend gemachtigde aan, die hen bij de vereniging vertegenwoordigt. Zolang zijn volmacht duurt oefent de gemachtigde alle rechten uit van het lichaam dat hij vertegenwoordigt en is hij ook verkiesbaar.'

Artikel 17 lid 2 wordt:

'Bank- en giro-opdrachten tot een maximum van f 5000,- kunnen ondertekend worden door de penningmeester of - onder diens verantwoordelijkheid - zijn schriftelijk gemachtigde.

Artikel 20:

Na lid 1 een nieuw lid 2 in te voegen; het bestaande lid 2 wordt lid 3.

Lid 2: 'Stande de vergadering kunnen daaraan andere punten worden toegevoegd, tenzij een of meer der aanwezige leden zich daartegen verzet, of dit punt wijziging van de Statuten of het Huishoudelijk Reglement danwel ontbinding der vereniging inhoudt.

Artikel 25 wordt 27, 26 wordt 28, 27 wordt 29 en 28 wordt 30. In te voegen onderstaande nieuwe artikelen 25 en 26:

Artikel 25: Kringen:

1. Het Bestuur van Kringen instellen of andere verenigingen als kring aanvaarden.
2. De verhouding tot deze Kringen wordt geregeld in een door de Algemene Ledenvergadering vast te stellen reglement.
3. Dit reglement en de statuten der Kringen mogen geen bepalingen bevatten in strijd met deze Statuten.

Artikel 26: Huishoudelijk Reglement:

Een door de ledenvergadering vast te stellen huishoudelijk reglement, dat niet in strijd mag zijn met deze Statuten geeft nadere regels omtrent het functioneren der vereniging.

DE ZOOGDIERENWERKGROEP VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Eind 1979 werden de eerste stappen gezet om tot oprichting van een Zoogdierenwerkgroep over te gaan. In het begin leverde dit enkele moeilijkheden op in de vorm van de verhoudingsgewijs geringe interesse voor zoogdieren. Bij een enquête onder de leden van het Natuurhistorisch Genootschap bleek dat er enkele mensen waren die bereid waren een werkgroep te vormen.

Op 8 maart 1980 werd de eerste contactbijeenkomst gehouden te Gronsveld. Sindsdien functioneert de zoogdierenwerkgroep als daadwerkelijk onderdeel van het Natuurhistorisch Genootschap.

Als doelstelling werd gekozen: het verzamelen van gegevens over de verspreiding, habitat en leefwijze van de in Limburg voorkomende zoogdieren, het verrichten van inventarisaties en literatuurstudie. Verder het opbouwen en in stand houden van goede contacten met overige belangengroepen, waardoor een eventueel ingrijpen mogelijk wordt.

Met name aan bedreigde zoogdieren zoals Hamster, Eikelmuis, Hazelmuis, Steenmarter, Boomarter en Das zal aandacht worden geschonken.

Van deze soorten zijn namelijk nagenoeg geen verspreidingsgegevens bekend. Veel zoogdieren leiden een verborgen en nocturn (nachtelijk) leven waardoor zij vaak moeilijk te observeren en te inventariseren zijn.

De Zoogdierenwerkgroep onderhoudt reeds goede contacten met Staatsbosbeheer, Rijksinstituut voor Natuurbeheer en met de overige studiegroepen van het Genootschap.

Om tot een verspreidingsoverzicht van zoogdieren te komen, is een goed waarnemingssysteem nodig; bij de Zoogdierenwerkgroep bestaat dit uit het invullen

van waarnemingskaarten, die dan op een verspreidingskaart worden ingetekend.

Gestreefd is naar een type waarnemingskaart dat analoog is aan dat van de andere studiegroepen. Vragen op deze kaart zijn zo eenvoudig mogelijk gesteld, doch het is mogelijk dat het invullen vragen oproept aangezien op enkele plaatsen codes ingevuld moeten worden. Deze codes zijn noodzakelijk om de gegevens per computer op te kunnen slaan en uitwisselbaar te maken met bijvoorbeeld de Landelijke Contactgroep Zoogdierinventarisatie. Voor het invullen is door Ton Lenders een handleiding opgesteld waarin ook de codes vermeld staan. Handleiding en waarnemingskaarten zijn verkrijgbaar bij de administrateur van het Natuurhistorisch Genootschap en bij de secretaris van de Zoogdierenwerkgroep.

Bij het houden van inventarisaties wordt gedacht aan het inventariseren van gebieden die op de een of andere manier bedreigd worden; dit zal dan gebeuren door het vangen en/of het observeren van zoogdieren. Verder zal de Zoogdierenwerkgroep regelmatig excursies organiseren die in het Natuurhistorisch Maandblad aangekondigd zullen worden.

Vaste bijeenkomsten van de zoogdierenwerkgroep zullen elke 2e vrijdag om de twee maanden zijn.

Voorzitter van de zoogdierenwerkgroep is dhr. J. Austen, Heerlerbaan 51, Heerlen; secretaris is dhr. J. Wanders, Einde nr. 11, St. Martensvoeren (België), dit is tevens het correspondentieadres.

Momenteel heeft de groep 20 actieve leden. In deze groep zijn mensen wiens voorkeur uitgaat naar een bepaalde groep zoogdieren of naar een bepaald zoogdier. Bij het invullen van waarnemingskaarten of bij vragen over zoogdierenwaarnemingen kunnen

de volgende mensen geraadpleegd worden:
 Willem Vergoossen, Brugweg 20, Echt (Braakballen)
 Ton Lenders, Groenstraat 106, Melick 04752-2351 (muizen)
 Jef Wanders, Einde nr. 11, St. Martensvoeren B (marterachtigen)
 Walter v.d. Coelen, Mockeborg 44, Maastricht (vleermuizen)
 Ton Wanders, Emmastraat 51a, Arnhem (grofwild, konijn, haas)
 Jan Schuyren, Bovenstraat 13, Eijsden (hamster)
 Piet Huveners, Hollegracht 10, Gronsveld (ree)
 Jo Austen, Heerlerbaan 51, Heerlen (vos)
 Voor overige soorten: Einde nr. 11 St. Martensvoeren (België).

UIT DE FLORA VAN LIMBURG

Waarnemingenrubriek van de Plantenstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap onder redactie van D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Genootschap, Bosquetplein 6-7, Maastricht, tel.: 043-13671.

Lysimachia nemorum L. Boswederik. In bosje te Klimmen-Walem in hok 62-12, J. Cortenraad, 25-5-'80; in wei langs Kattebeek in hok 62-12, J. Cortenraad, 23-5-'80; in Ravensbos te Schimmert in hok 62-12, P. Spreuwenberg, 6-6-'80; bij natte greppel in loofbos te Kerkrade in hok 62-15*, P. Spreuwenberg, 31-5-'80.

Medicago sativa subsp. *falcata* (L.) Arcang. (*M. falcata* L.) Sikkelklaver. Vrij veel in wegberm te Heyen in hok 46-44, M. Essers, 21-6-'80.

Melica uniflora Retz. Eenbloemig parelgras. Massaal in Savelsbos in hok 62-31, P. Spreuwenberg, 10-8-'80; zeer algemeen in loofbos bij kasteel Goedenraad in hok 62-23, P. Spreuwenberg, 15-5-'80; in loofbos Putberg in hok 62-24*, P. Spreuwenberg, 1-7-'79; in het Bunderbos in hok 61-18, P. Spreuwenberg, 3-7-'79; in Rimbürger bos in hok 62-15*' P. Spreuwenberg, 18-5-'80; in Schweibergerbos in hok 62-33*, P. Spreuwenberg, 22-6-'80; loofbos bij Nieuw Wrakel in hok 62-33*, P. Spreuwenberg,

29-6-'80; massaal in oostelijk deel Kloosterbos Houthem in hok 62-11*, J. Cortenraad 10-5-'80; in bosje langs de Kattebeek bij de Heihof in hok 62-12*, J. Cortenraad, 23-5-'80; te Wylre in hok 62-22, W. Simons & P. Grooten, 27-5-'80; langs holle weg te Stokhem in hok 62-22, H. Poels, mei '80; vlakbij kasteel Elsloo in hok 60-51*, H. Poels, mei '80 en P. Spreuwenberg, 13-5-'79; enkele exx. in hellingbos bij Slavante, St. Pietersberg, in hok 61-28*, W. van der Coelen, 27-5-'80.

Mercurialis perennis L. Overblijvend bingelkruid. Lijkt meer als vorige jaren bij de ateliers te Ryckholt in hok 62-31, H. Poels, 25-4-'80; massaal in De Dellen en Bergerheide, resp. te Meerssen en Berg en Terblijt in hok 62-11*, W. van der Coelen, mei '80 en J. Cortenraad, april '80.

Mespilus germanica L. Mispel. 1 ex. langs bosrand Bunderbos bij Kasen in hok 62-11*, W. van der Coelen, 27-4-'80; 1 ex. langs voetpad in hok 62-43, IVN-vogelwerkgroep, 26-4-'80.

Monotropa hypopithys L. subsp. *hypopithys* Behaard stofzaad. Aantal variërend van 10 tot ±30 in hok 60-45, anon., 16-8-'80.

Myosotis ramosissima Rochel ex. Schult. Ruw vergeet-mijnietje. Op rivierduin langs de Maas samen met *Rhinanthus*.

Myosotis sylvatica Ehrh. ex Hoffm. Bosvergeet-mijnietje. Canerbos in hok 61-38, H. Poels, juni '80.

Najas marina L. Groot nimfkruid. Brunsummerheide in hok 60-54, sedert 1978 worden de planten kleiner, anon. 1980. 21-8-'80.

Narcissus pseudonarcissus L. subsp. *pseudonarcissus*. Wilde narcis. Enkele exx. langs grindgat te Itteren in hok 61-18, H. Erkenbosch, april '79 en '80.

Nepeta cataria L. Kattekruid. Te Bemelen in hok 62-21, in '78 vele exx., in '79 minder talrijk echter meer dan 15 exx., J. Cortenraad, juli '78 en '79; in graftrand noord van Wahlwiller in hok 62-33*, J. Cortenraad, 15-6-'80;

Odontites verna (Bell.) Dum. subsp. *verna*. Akkerogentroot. In niet ingezaaid deel afwerkingsgebied Enci-groeve in hok 61-38, werkgroep Mergelgroeven / J. Cortenraad & M.J. Baars, 22-7-'80.

Ophioglossum vulgatum L. Addertong. 13 exx in 1979 en 24 exx in 1980 in hok 60-54, anon.

Orchis maculata L. Gevlekte orchis. 3 bloeiende exx. op een paadje in hok 52-55*, Sjaak Gubbels, 9-7-'78; subsp. *maculata*, breidt zich jaarlijks nog met 10-tallen exx. uit in hok 60-54; subsp. *maculata* x subsp. *elodes* (Griseb) Camus op één vindplaats met 3 exx. terwijl op andere plaatsen de kenmerken onduidelijker worden en subsp. *maculata* overheerst in hok 60-54, anon., 1980.

Ornithogalum umbellatum, L. Gewone vogelmelk. In hok 58-16, Sjaak Gubbels, 14-5-'80.

Parietaria officinalis L. Groot glaskruid. Langs Maasoeveren op oude vestingwerken in hok 61-28, M. Essers, 12-6-'80; te Genep in hok 46-43 aan de voet van oude stadswal, op de wal door restauratie verdwenen, M. Essers, 18-6-'80.

Paris quadrifolia L. Eenbes. Eyserbos, hellingbosje nabij Colmond en Puthberg in hok 62-23, W. Simons; Cannerbos in hok 61-38, M. Verwijst, 5-6-'80; enkele exx. bij camping De Boskant in hok 61-18*, W. van der Coelen, april '80; 40 exx. in De Dellen in hok 62-11, H. Erkenbosch, 10-5-'80; ex. met 5 bladen in bosrand Bemelerhei in hok 62-21, Aegide Rings, 2-6-'80; Schweiberger bos nabij Gulpen in hok 62-33, L. van Raamsdonk, 2-6-'79; enkele vierkante meters 'monocultuur' in Vijlener bossen in hok 62-43, P.J. Felder, mei '80.

Phyteuma nigrum F.W. Schmidt Zwarte rapunzel. ± 20 exx. langs bosrand in Savelsbos in hok 62-31, W. van der Coelen, 5-5-'80; achter kasteel Obbicht in hok 60-31*, Sjaak Gubbels & Hans Kerp, 15-5-'80.

Polygala comosa Schkuhr. Kuifvleugeltjesbloem. Meer dan 20 exx. op Gulpens krijt te Wahlwiller in hok 62-33, J. Cortenraad, 11-5-'80.

Polygonatum multiflorum (L.) All. Veelbloemig salomonszegel. Achter kasteel Obbicht in bronbos in hok 60-31, Sjaak Gubbels & Hans Kerp, 15-5-'80.

Polystichum aculeatum (L.) Roth. subsp. *aculeatum* Naaldvaren. 5 exx. op overeenkomstige standplaatsen als in het Savelsbos: op de wanden van een grub te Benzenrade in hok 62-24, J. Cortenraad, 2-3-'80.

Potamogeton nodosus Poir. Rivierfonteinkruid. In de Maas bij Maasbracht in hok 58-52*, H. Annerom april '80 / D. Th. de Graaf Mei '80; in de haven van het industriegebied langs het Julianakanaal in hok 61-18, H. Vannerom, april '80 / D. Th. de Graaf mei '80.

Potentilla sterilis (L.) Garcke Aardbeiganzerik. In loofbos omgeving Winthagen-Voerendaal en Wylre in hok 62-22, W. Simons, 2-5-'80; langs de berm van de onverharde weg naar de Apostelhoeve in hok 61-27*, voorjaar '75 e.v., P. Hofhuizen; meerdere bloeiende exx. in hok 62-23*, P. Grooten, W. Simons & L. van Dinther; vele exx. te Noorbeek langs veldweg in hok 62-42, J. Cortenraad, 18-4-'80.

Primula elatior (L.) Hill. Slanke sleutelbloem. Achter kasteel Obbicht in hok 60-31, Sjaak Gubbels & Hans Kerp, 15-5-'80.

Pulicaria dysenterica (L.) Bernh. Heelblaadjes. In blauw grasland in hok 46-23, M. Essers/Plantenstudiegroepexcursie 21-6-'80.

Pulmonaria officinalis L. Breed longkruid. Sedert jaren standhoudend in een wegberm in hok 60-54*, G. van der Mast, 10-5-'80; in een helling naast een pad te Putberg in hok 62-24, P. Grooten & L. van Dinther, 18-4-'80; op verschillende plaatsen rond kasteel Cartils in hok 62-33*, waarschijnlijk oorspronkelijk

als tuinplant in dit park aanwezig geweest, D. Th. de Graaf & W. van der Coelen, april '79 / P. Grooten & W. Simons, 23-6-'80; langs de weg van Camerig naar Volmolen in hok 62-43, H. Poels, voorjaar '80; verscheidene plaatsen in hok 62-43, P. Spreuwenberg, 23-4-'78 en 4-5-'80.

Pyrus communis L. Wilde peer. 1 ex. langs oude groeve ten noorden van De Scharik in hok 61-28*, W. van der Coelen, 27-5-'80.

Ranunculus arvensis L. Akkerboterbloem. 3 exx. aan ingekuilde bieten te Gulpen-Ingber in hok 62-22, J. Cortenraad, 30-5-'80.

Ranunculus ololeucos Lloyd Witbloemige waterranonkel. Langs een sloot in *pericum elodes*, J. Roelofs & J. Gubbels, 27-5-'78.

Rhinanthus minor L. Kleine ratelaar. Veel planten in de wegberm van de Botterweck in hok 62-33, C. Coolsma, 3-7-'80; langs de zuidrand van D'n Observant in het Enci-terrein in hok 61-38 plaatselijk massaal, D. Th. de Graaf / werkgroep mergelgroeven, voorjaar '80.

Sagina apetala subsp. *erecta* (Hornem.) F. Hermann. Tengere vetmuur. Perron station in hok 61-18, R.W.J.M. van der Ham, 7-6-'80.

Salvia pratensis L. Veldsalie. Maasoever tegenover Ifteren in hok 61-18, E. de Grood, 8-6-'80.

Sambucus ebulus L. Kruidvlier. ± 6 m² volledige bedekking langs de Minderbeek te Houthem in hok 62-11, W. van der Coelen, juli '79.

Sanguisorba minor Scop. Kleine pimpernel. Ex met afwijkende bladvorm op D'n Observant/Pietersbergcomplex in hok 61-38, M. Essers, 21-6-'80.

Sanguisorba officinalis L. Grote pimpernel. In wegberm langs de rijksweg in hok 46-54*, M. Essers, 17-6-'80; wegberm t.o. hotel Roland in hok 52-36, M. Essers, 15-6-'80; langs zandige wegberm samen met *Genista anglica* in hok 52-55*, Sjaak Gubbels & Hans Kerp, 25-5-'80; in wegberm bij Venlo in hok 52-57*, Hans Kerp & Sjaak Gubbels, 25-5-'80; op diverse plaatsen langs de Maas en langs beekjes te Hout-Blerick en in een weiland langs de Maas te Tegelen met o.a. *Sanguisorba minor*, *Ranunculus bulbosus*, *Ornithogalum umbellatum*, *Galium cruciata*, *Eryngium campestre* en *Euphorbia esula* in hok 58-16, Sjaak Gubbels & Hans Kerp, 8-5-'77 en 18-5-'80; 2 exx langs de Geul te Bunde in hok 61-18*, I.V.N. Meerssen, 1968.

* betreft aanvullingen op de Atlas van de Nederlandse Flora deel 1 of op de voorlopige gestencilde verspreidingskaartjes, voor zover verschenen, zoals die op bovenstaand adres verkrijgbaar zijn.

Summary

Some finding places of interesting species are mentioned.

GEGEVENS OVER DE VERSPREIDING VAN BUFONIDAE EN RANIDAE IN NOORD- EN MIDDEN-LIMBURG

door
PIET VAN DEN MUNCKHOF

Parkweg 50
6511 BH Nijmegen

Het is zo langzamerhand wel bekend, dat het niet goed gaat met de Nederlandse amfibieën. Steeds meer mensen gaan zich gelukkig in zetten voor het behoud van deze interessante dieren. In Limburg streeft o.a. de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap naar bescherming van de inheemse herpetofauna.

Alvorens maatregelen te kunnen nemen ter bescherming van voor amfibieën belangrijke biotopen

is het noodzakelijk eerst grondig te onderzoeken waar en in welke aantallen die amfibieën nog voorkomen. Helaas is in Limburg - met name van het noordelijk deel van de provincie - nog zeer weinig bekend over het voorkomen van amfibieën. Zo noemt VAN DE BUND (1964) de Bruine kikker (*Rana temporaria*) niet voor de gemeenten Belfeld, Bergen, Helden, Horst, Maasbree, Meerlo-Wanssum, Neer

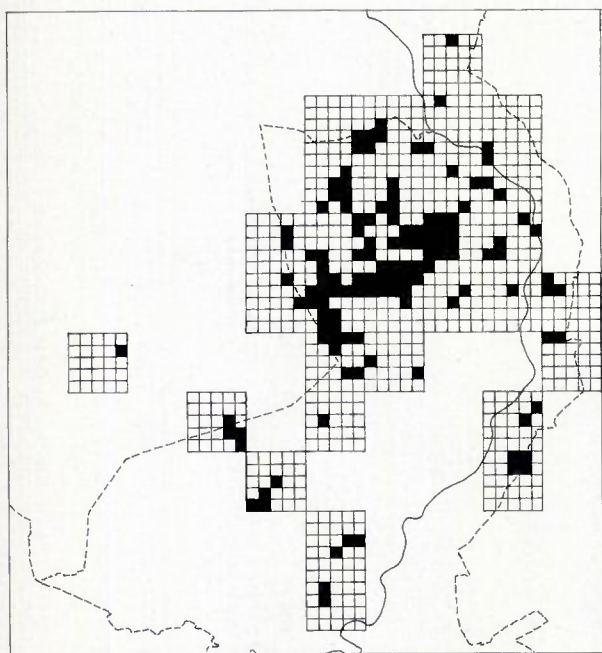

Fig. 1.:
De verspreiding van het *Rana esculenta* kompleks (Groene kikker).

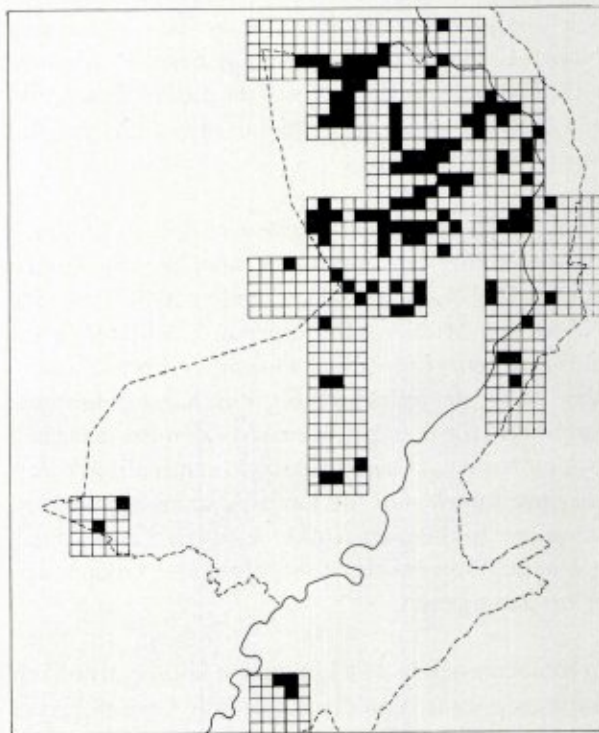

Fig. 2.:
De verspreiding van *Rana temporaria* (Bruine kikker).

Fig. 3.:

Bruine kikker, Weverslose Broek, Loobeekdal (gem. Venray).
Foto Martien van den Munckhof.

en Weert, terwijl ik deze kikker in al deze gemeenten heb aangetroffen. Ook nu is er van met name Noord-Limburg nog erg weinig bekend (ANONYMUS, 1980). De bedoeling van dit artikel is dan ook, een deel van de "witte vlekken" in noordelijk Limburg weg te werken.

Rond 1970 ben ik in Noord- en Midden-Limburg begonnen met een onderzoek naar het voorkomen van amfibieën. In 38 uurhokken (circa 40% van alle Noord- en Midden-Limburgse hokken) trof ik tot dusverre één of meerdere soorten amfibieën aan. Van de tot de geslachten *Bufo* en *Rana* behorende amfibieën, die ik in Noord- en Midden-Limburg heb waargenomen, zijn in dit artikel verspreidingskaartjes opgenomen. Op die kaartjes staan alle uur- en kilometerhokken, waarin ik de soorten aantrof, ingetekend. Ook enkele Noordbrabantse hokken zijn er op aangegeven.

In totaal nam ik in 211 Limburgse kilometerhokken amfibieën waar. Van dit aantal is de Groene kikker (*Rana esculenta* kompleks) van 62% bekend, de Bruine kikker van 57% de Gewone pad (*Bufo bufo*) van 31%, de Heikikker (*Rana arvalis*) van 7% en de

Rugstreeppad (*Bufo calamita*) van 4%. Bij de (zeer) algemene soorten is het opvallend, dat ze in bepaalde, vrij goed doorzochte (groepen van) kilometerhokken niet werden waargenomen. Zo is mij nog geen enkele waarneming van een Gewone Pad bekend van grote delen van de gemeente Venray. De meeste witte hokken duiden echter niet op het ter plaatse ontbreken van de betreffende soort, maar op het feit, dat veel van deze hokken nog niet onderzocht werden. Eveneens opvallend is, dat sommige amfibieën in bepaalde streken in haast ieder kilometerhok werden aangetroffen. De Bruine kikker is mij bijvoorbeeld van niet minder dan 22 aaneengesloten hokken in het stroomgebied van de Loobeek (gemeente Venray) bekend!

Ongetwijfeld zullen de waargenomen amfibieën in verschillende kilometerhokken, welke op de kaartjes staan aangegeven, nu niet meer voorkomen; ze geven alleen een (helaas nog onvolledig) beeld van de verspreiding van de soorten over een periode van ongeveer 10 jaar.

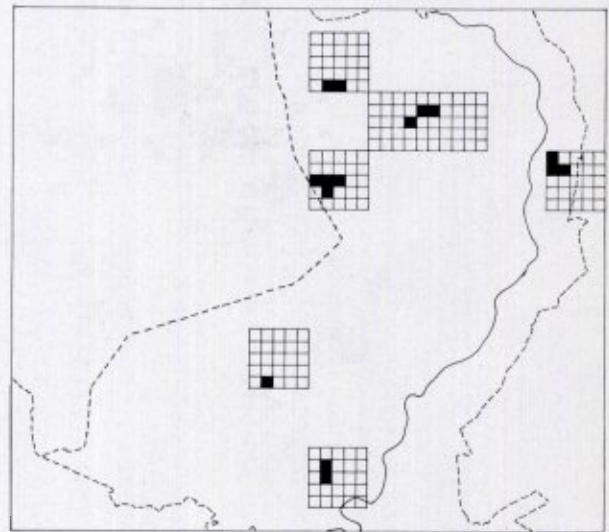

Fig. 4.:

De verspreiding van *Rana arvalis* (Heikikker).

Fig. 5.:
Heikikker. Vossenheuvel, Mariapeel (gem. Horst).
Foto: Martien van den Munckhof.

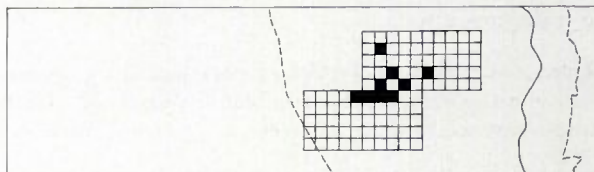

Fig. 7.:
De verspreiding van *Bufo calamita* (Rugstreeppad).

Om (vrijwel) volledige verspreidingskaartjes op te kunnen stellen, is de medewerking van een zo groot mogelijk aantal waarnemers noodzakelijk. Daarom wil ik iedereen, die in Limburg waarnemingen van amfibieën (heeft) verricht, aanraden deze door te geven aan de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap (Skr.: A. Broen, Marijkestraat 8, 6067 GW Linne, tel. 04746 - 4029). Bij deze studiegroep zijn speciale waarnemingskaarten verkrijgbaar. Tot slot van dit artikel wil ik het Staatsbosbeheer, de Stichting Het Limburgs Landschap en Waterschap Noord-Limburg bedanken voor de door hen verstrekte vergunningen, die het mij mogelijk maakten de verspreidingsgegevens te verzamelen.

Literatuur

ANONYMUS, 1980. De Herpetologische Studiegroep. Natuurhistorisch Maandblad 69 (8), blz. 151-152.

BUND C. VAN DE 1964. Vierde Herpetogeografisch Verslag. De verspreiding van de reptielen en amfibieën in Nederland. Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta".

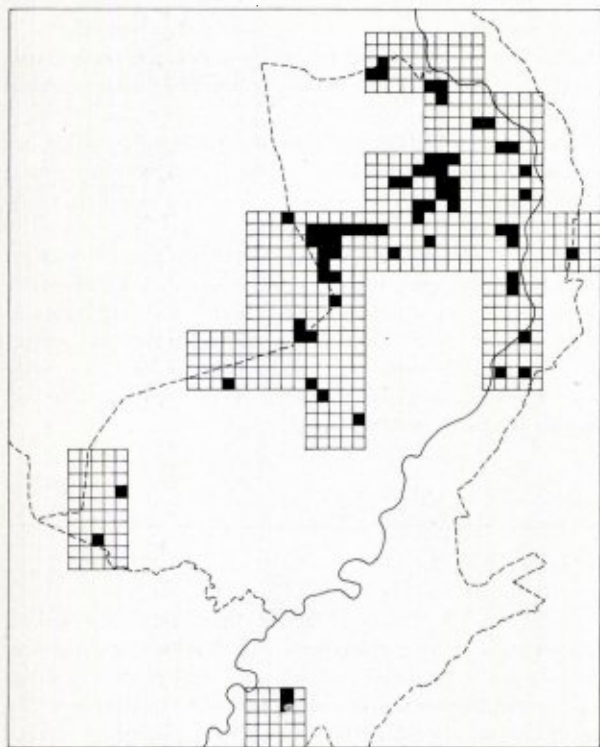

Fig. 6.:
De verspreiding van *Bufo bufo* (Gewone pad).

Summary

The results are given of ten years of investigation (1970-1980) of the occurrence and distribution of Bufonidae and Ranidae (Amphibia, Anura) in the northern and middle part of the Dutch province of Limburg.

BOEKBESPREKING

Betlem, Jan. De Kerkuil (*Tyto alba guttata*) in Limburg; resultaten van een onderzoek naar de stand van de Kerkuil in de Nederlandse provincie Limburg gedurende de jaren 1967 tot en met 1978.

Maastricht, Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap, 1980. IV, 47 blz., fign., krtn., lit. opg., tabn. Met Engelse samenvatting. Prijs: f 6,90 inclusief porto.

Het onderzoek waarvan in deze uitgave verslag wordt gedaan heeft zeer interessante gegevens aan het licht gebracht. Om echter niet in herhalingen te hoeven treden lijkt het mij juist de volledige samenvatting en konklusies zoals die aan het eind van het verslag genoemd worden onverkort af te drukken.

"Deze publicatie kwam tot stand door bundeling, aanvulling en bewerking van een grote hoeveelheid gegevens verzameld door diverse instanties en personen.

De Kerkuil (*Tyto alba guttata*) heeft in de jaren 1967 tot en met 1978 redelijk regelmatig geografisch verspreid over de Nederlandse provincie Limburg gebroed. In Zuid-Limburg zijn in verhouding de meeste broedgevallen geconstateerd.

In totaal zijn in Limburg gedurende de onderzoeksjaren 62 plaatsen geregistreerd als broedplaats.

De Kerkuil mag een trouwe kerkbezoeker genoemd worden: 58% van het totaal aantal in Limburg geconstateerde broedplaatsen is gelegen in kerken.

Op grond van het beschikbare onderzoeksmateriaal is het aantal broedparen -met voorzichtigheid- te schatten op 20 tot 75 in respectievelijk minimum- en maximumjaren.

Er zijn enkele aanwijzingen die er op wijzen dat het aantal broedparen van de Kerkuil in Limburg sinds 1967 gedaald is. Het lijkt aannemelijk de jaren 1971, 1974 en 1977 als topjaren voor de in Limburg verblijvende Kerkuilen aan te merken.

De gemiddelde legselgrootte over de jaren 1967 tot en met 1978 varieert van 2,5 tot 4,5 (totaal gemiddelde 3,7) eieren per legsel. Een recordlegsel van 14 eieren in eerste- en tweede broedsel samen werd in 1974 geproduceerd. Er is een tendens op te merken dat tweede broedsels gemiddeld groter zijn dan eerste broedsels hetgeen met de gunstigere voedselsituatie later in het broedseizoen te maken kan hebben.

De broedresultaten liggen gemiddeld voor Limburg iets onder het landelijk nivo.

Als gemiddelde biotoop voor de in Limburg broedende Kerkuilen geldt een terrein van ongeveer 30 km² (maximum jaren) tot 100 km² (minimumjaren) met ongeveer 5 tot 25% bos (waarin niet wordt gejaagd door de Kerkuil), met tot ongeveer 1500 meter heggen en houtwallen per km², ongeveer 75% cultuurlanden en ongeveer 5% woeste gronden.

De limburgse Kerkuilen zijn geen grote trekkers: Het merendeel

van de in deze provincie als nestjong geringde Kerkuilen is teruggemeld binnen een afstand van 35 kilometer vanaf de broedplaats (gemiddelde afstand = 17 km.).

Er bestaat de indruk dat in jaren met meerdere broedsels de gemiddelde verplaatsingsafstand groter is.

Buitenlandse Kerkuilen komen regelmatig in Limburg tijdens verplaatsingen.

Ongeveer 75% van de Kerkuilen in Limburg sterft gedurende het eerste levensjaar. Het landelijk percentage bedraagt 77%.

Van de als dood gemelde Kerkuilen waarvan de doodsoorzaak bekend is, is ongeveer 67% om het leven gekomen door confrontatie met het verkeer. Voor de provincie Limburg moet het verkeer dan ook als belangrijkste doodsoorzaak gezien worden.

De mortaliteit gedurende het kalenderjaar blijkt in de maanden september en oktober het grootst te zijn en in hoofdzaak te wijten aan het verkeer. Zeer waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat de jonge -onervaren- uilen in deze maanden zelf een nieuw leefgebied gaan zoeken en in onbekend terrein komen.

Het aantal Kerkuilen dat geprepareerd en opgezet wordt is in verhouding met andere soorten vogels én in verhouding met het aantal broedparen zeer hoog. Het is zeker dat een deel van dit aantal door -illegale- en moedwillige vervolging is bemachtigd. Grootschalige aantastingen van leef- en jachtgebied, afsluiting van kerktorens, kerkzolders en boerschuren en massale preparatie zijn activiteiten die niet samengaan met het beschermen van de Kerkuil.

Verder onderzoek naar met name de relatie tussen wegberm, voedsel en verkeersslachtoffers onder de vogels, moet ernstig worden overwogen."

Vanzelfsprekend ontbreekt ook een literatuurlijst niet en staat op de laatste pagina een lijst van waarnemers vermeld zonder welke deze publicatie niet tot stand had kunnen komen. Zegt de samensteller aan het eind van zijn inleiding dat dit rapport niet pretendeert alles over Kerkuilen te vermelden, we mogen gerust stellen dat dit gedegen werkstuk getuigt van de energieke speurzijn van de auteur. Ons compliment.

H. Th.

OPROEP

Voor onderzoek naar de larvale kenmerken van enkele sluipwesp-soorten zijn stengelgallen van de Akkerdistel (*Cirsium arvense*) nodig. De gallen die ongeveer 6 cm. lang en 3 cm breed kunnen zijn, kunnen nog verzameld worden tot eind januari. Wie deze gallen vindt wordt verzocht enkele exemplaren bij voorkeur in een plastic zakje op te sturen naar dr. J.C. Roskam, Laboratorium voor experimentele plantensystematiek Schelpenkade 14A 2313 ZT Leiden.

ACTIVITEITEN VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Op donderdag 27 november vindt de **Algemene Ledenvergadering** van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg plaats in het Oranje Hotel, Rijksweg 23, te Sittard. Zie voor een volledige agenda elders in dit nummer en voor de officiële stukken zoals verslagen en statutenwijzigingen het eerder dan normaal te verschijnen novembernummer van het Natuurhistorisch Maandblad.

KRING MAASTRICHT

Donderdag 6 november om 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht:

Bijeenkomst waarbij de heer P.J. Felder zal spreken over **Fossilgruis-onderzoek** bij het Natuurhistorisch Museum.

KRING HEERLEN

Maandag 10 november verzorgt de heer A. Wittgen, directeur van het Natuurhistorisch Museum "Natura docet" in Dene-kamp, een voordracht met lichtbeelden over **Roofvogels**". Spreker bestudeert al enkele jaren zowel in binnen- als buitenland de gedragingen van roofvogels, hun onderlinge betrekkingen en nog vele andere onbeantwoorde vragen over roofvogels. Deze avond staat een onderwerp centraal dat velen boeit maar waarvan slechts weinigen wat meer weten.

Maandag 8 december houdt de heer H. de Bruijn een lezing met lichtbeelden over: **"Voorjaarswaarnemingen in zuidelijk Spanje en Portugal"**.

De heer de Bruijn heeft met zijn eega al verscheidene voorjaarsvacancies in zuidelijk Spanje en Portugal doorgebracht. In de Spaanse provincie Andalusië bezocht hij zowel het brongebied van de Guadalquivir, de Coto Naticonal Cazorla i Segura, als het mondingsgebied van deze rivier, de vooral bij vogelliefhebbers bekende Las Marismas Coto Donana. In Portugal zwierf hij door de Algarve, een kalkgebied met veel maquis, dat vooral in het voorjaar rijk is aan bloemen. De heer de Bruijn, architect van professe, laat tussen al die vogels, bloemen en landschappen ook iets zien van oude steden als Sevilla, Cordoba en Granada met hun Moorse architectuur.

De maandelijkse bijeenkomsten van Kring Heerlen vinden plaats in Café-restaurant "A gene Bek", Mgr. Schrijnenstraat 20 (zijstraat Bekkerveld Heerlen en beginnen om 20.00 uur.

KRING VENLO

Zondag 23 november wordt een excursie gehouden in het akkerbouwgebied **De Lange Heide** tussen Maasbree en Sevenum. Hier verzamelen zich in de herfst en winter grote groepen vogels als Zwarte kraai, Roek, Kauw, Spreeuw en Kievit. Ook kunnen diverse soorten roofvogels worden aangetroffen. Torenvalk, Bui-zerd en Blauwe Kiekendief zijn hier een algemeen verschijnsel. Met wat geluk is een mooie zonsondergang te zien. Vertrek: 14.15 uur vanaf station Venlo en 14.30 uur vanaf kerk Boekend.

Op vrijdag 28 november verzorgt Dr. P. van Nieuwenhoven een lezing over het eiland **Kreta**. De daar aanwezige flora en fauna zal hij met behulp van dia's aan de aanwezigen voorstellen. Aanvang om 20.00 uur in het Goltziusmuseum te Venlo.

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

De volgende bijeenkomst wordt gehouden op vrijdag 7 nov. a.s. in de Stadsschouwburg te Sittard. Aanvang 20.00 uur. De gastspreker van die avond is Dr. H. Wijnands die iets zal vertellen over het **'Groene kikker complex'** (3 soorten).

PLANTENSTUDIEGROEP

Vrijdag 31 oktober is er om 20.00 uur een bijeenkomst van de Plantenstudiegroep in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Enkele leden van de Paddestoelenwerkgroep verzorgen deze avond een inleiding over paddestoelen. Iedereen is van harte welkom.

Vrijdag 12 december treedt als gastspreker op drs. P. Heukels die een inleiding zal houden getiteld:

"Over inburgering van uitheemse plantensoorten".

Na deze inleiding is er ruimschoots tijd voor discussie.

Aanvang 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

NEDERLANDSE GEOLOGISCHE VERENIGING AFDELING LIMBURG

De afdeling Limburg van de Nederlandse Geologische Vereniging organiseert op 12 november een tweede lezing in de serie **"Het Plateau van Margraten"**. De heer Vijverberg van de Milieufederatie zal spreken over bezwaren tegen de mergelwinning. Op deze bijeenkomst zijn leden van het Natuurhistorisch Genootschap welkom.

De avond begint om 19.30 uur in het **Streekmuseum** in Valkenburg.

Foto: Jan van Eijk, Natuurhistorisch Museum Maastricht.

LUISTERRIJK MERGELLAND

Vanaf zaterdag 1 november kunt U in het museum weer een nieuwe tijdelijke expositie bekijken. Het gaat om "Luisterrijk Mergelland", een rondreizende tentoonstelling van het Natuurhistorisch Museum zèlf en gerealiseerd in samenwerking met de Streekmusea van Beek, Elsloo en Valkenburg. De afgelopen zomer heeft deze expositie een eerste opstelling gehad in Studio Rongen te Mechelen.

Het is een bloemlezing van natuur- en kulturhistorisch waardevolle elementen in het landschap van het Mergelland. Gesteenten, fossielen, flora en fauna, bossen, hagen, heggen en holle wegen, ook molens, boerderijen, vakwerkhuizen en kapellen passeren de revue. Alle dragen bij aan de charme van het geheel, een uniek stuk landschap dat het waard is om behouden te blijven!